

DE LA O ȘTIINȚĂ A DREPTULUI ȘI DOUĂ LEGISLAȚII, LA UN DREPT ȘI O LEGISLAȚIE UNITARĂ

Valeriu CUȘNIR,

doctor habilitat în drept, profesor universitar,
m. c. al Academiei de Științe a Moldovei,
cercetător științific principal al Institutului de Cercetări Juridice,
Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova

Spațiul juridic românesc, incluzând actualele teritorii ale României și Republicii Moldova, constituie un areal în care identitatea culturală, lingvistică și spirituală a generat, în mod firesc, o comunitate juridică. Deși cele două state dispun astăzi de legislații distincte, determinate de evoluțiile politice din secolul al XX-lea, fundamentul științei juridice rămâne unul comun: acela al dreptului romano-germanic, caracterizat prin limbaj juridic unitar și prin tradiție academică convergentă. Astfel, *ideea unificării legislative*, în viziunea noastră, nu este una străină pentru matricea istorică și epistemologică a dreptului din acest spațiu.

Divergențele legislative existente astăzi între România și Republica Moldova constituie rezultatul evoluțiilor istorice și politice din secolul al XX-lea. După anul 1940, teritoriul dintre Prut și Nistru a fost inclus în sistemul de drept sovietic al URSS, în care dreptul servea ca instrument al puterii politice. Acest fapt a produs o ruptură temporară de tradiția juridică românească și europeană, care însă nu a anulat memoria juridică existentă, ci doar a suspendat aplicarea ei. Odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova a început reconstrucția cadrului legislativ și instituțional. Remarcăm că acest proces nu a pornit de la zero, ci a vizat reorientarea sistemului juridic spre valorile europene și, implicit, spre recuperarea continuității cu dreptul românesc. De aceea, diferențele dintre cele două legislații reprezintă diferențe de etapă istorică, iar nu diferențe axiologice sau conceptuale.

Contextul contemporan adaugă acestei idei o nouă fațetă: România, stat membru al Uniunii Europene și al Alianței Nord-Atlantice, pe de o parte, iar Republica Moldova, pe de altă parte, stat candidat la aderare, se află într-un proces accelerat de armonizare legislativă în raport cu acquis-ul comunitar. Situația de moment oferă premise reale pentru o discuție academică constructivă privind posibila evoluție „de la o știință a dreptului și două legislații, spre un drept și o legislație unitară”. Demersul nostru rezumativ prezumă creionarea fundamentelor acestei perspective, notificarea argumentelor istorice, politice, culturale care ar susține-o în contextul geopolitic actual.

Dacă ar fi să conturăm fundamentele, care în viziunea noastră, ar înlesni transpunerea în viață a dezideratului - de la o știință a dreptului și două legislații, spre un drept și o legislație unitară - o primă referință am face la istoria noastră comună și la aceeași apartenență identitară. Fundamentul acestei unități are la bază limba, originea, religia, cultura, tradițiile, cutumele etc., inclusiv psihologia, mentalitatea, ba chiar și sufletul românesc – trăsături remarcate în ilustra lucrare a distinsului profesor Dumitru DRĂGHICESCU de la Universitatea din București – *Din psihologia poporului roman* - editată în anul 1907¹. În unison, istoria și identitatea unitară sunt consfințite în Declarația de Independență a Republicii Moldova din 27 august 1991 (Curtea Constituțională calificând Declarația

¹ D. DRĂGHICESCU. *Din psihologia poporului român*. București, Librăria Leon Alcalay, 1907, p.227.

ca „text constituțional primar și imuabil”, cu prevalență față de normele constituționale) și anume: „**Având în vedere** trecutul milenar al poporului nostru și statalitatea sa neîntreruptă în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale și **Considerând** actele de dezmembrare a teritoriului național de la 1775 și 1812 ca fiind în contradicție cu dreptul istoric și de neam și cu statutul juridic al Țării Moldovei, acte infirmate de întreaga evoluție a istoriei și de voința liber exprimată a populației Basarabiei și Bucovinei; **Subliniind** dănuirea în timp a moldovenilor în Transnistria – parte componentă a teritoriului istoric și etnic al poporului nostru.”

Putem reține că unitatea legislativă dintre România și Republica Moldova se fundamentează pe identitatea istorică, lingvistică și culturală comună a celor două state, moștenitoare ale aceluiași spațiu civilizațional românesc. Deși evoluțiile politice ale secolului al XX-lea au generat perioade de discontinuitate, comunitatea de limbă, valori și tradiție juridică a supraviețuit în timp. În istorie, dreptul a exprimat întotdeauna unitatea organică a unei națiuni, iar spațiul românesc nu face excepție. Pe bună dreptate, a afirmat domnul prof. dr. Mircea DUȚU în ziua de 17 martie 2016 la Chișinău, cu ocazia semnării acordului de cooperare între Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române și Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei: „În virtutea unei istorii comune care nu poate fi nici modificată și nici oprită din desfășurarea ei, poporul român se găsește astăzi organizat politic în două state, cărora le corespund tot atâtea teritorii și sisteme legislative, însă care acoperă același spațiu și exprimă același drept.”² Apropo, discursul domnului prof. dr. Mircea DUȚU avea ca titlu: „...Et unam scientiam (Două legislații statale, o știință a dreptului)”, or dezideratul - de la o știință a dreptului și două legislații, spre un drept și o legislație unitară – ar fi o continuitate, dar și o opțiune a noastră.

Însă existența a două legislații separate într-o comunitate ce aparține aceleiași identități, în viziunea noastră, poate fi acceptată ca o stare temporară, determinată de factorii politici și geostrategici.

În spațiul românesc, unitatea limbii, a culturii și a tradițiilor sociale a generat, de-a lungul timpului și o anumită sensibilitate juridică uniformă – aceea manieră în care comunitatea din Republica Moldova și din România concepe ideea de lege, dreptate, responsabilitate și ordine socială. Această sensibilitate comună creează un teren de convergență în care dreptul poate fi formulat, interpretat și aplicat în mod similar, chiar și atunci când legislațiile au avut o evoluție independentă.

Totodată, limbajul juridic și terminologia juridică reprezintă componentele esențiale ale sistemului de drept, întrucât prin intermediul limbii se exprimă normele, conceptele, instituțiile, precum și tehnica legislativă propriu-zisă. În cazul României și Republicii Moldova, identitatea lingvistică este evidentă: limba română constituie suportul comun privind formarea și funcționarea dreptului. Această unitate lingvistică este nu doar un element cultural, ci și unul epistemologic, deoarece terminologia juridică derivă în mare parte din dreptul roman și din tradiția codificărilor moderne europene. De subliniat, că unitatea terminologică înseamnă și unitate conceptuală. Această realitate facilitează interpretarea și aplicarea normelor, precum și comunicarea instituțională, doctrinară, academică și profesională. Prin urmare, în sistemul de drept, limba joacă rolul decisiv, or dreptul nu este doar un sistem de norme abstracte, ci unul care trăiește prin formulare lingvistică, fapt de natură să înlesnească și să favorizeze realizarea dezideratului propus - de la o știință a dreptului și două legislații, spre un drept și o legislație unitară. Întrucât limbajul juridic românesc este unitar, cu o tradiție doctrinară comună și cu formare academică/universitară pe baze conceptuale identice,

² <https://www.juridice.ro/essentials/412/et-unam-scientiam-doua-legislatii-statale-o-stiinta-a-dreptului>

interpretarea și aplicarea normelor juridice poate derula în aceleași coordonate semantice. Prin comparație, două legislații dezvoltate în culturi lingvistice diferite generează deseori probleme majore de translație conceptuală; aici însă, această barieră nu există.

Referința următoare vizează tradiția educațională și de cercetare. Practic imediat după prăbușirea comunismului în România, începând cu anul 1990 și până în prezent sute și mii de tineri din Republica Moldova și-au făcut studiile în diverse instituții de învățământ, inclusiv la facultățile de drept, obținând calificări de licențiat, master și nu puțini – titlul de doctor în drept. Astfel, în pofida unor discontinuități, formarea universitară și doctrinară a juriștilor din cele două state a rămas, în esență, conectată. Numeroși autori, publicații și cărți circulă în ambele spații, fiind utilizate în formarea profesională a studenților și cercetătorilor. Această circulație educațională și științifică, crescândă din an în an, creează un câmp de referință comun, dar și de resurse umane pregătite pentru implicare în realizarea dezideratului formulat. Academia Română, Academia de Științe Juridice a României, Academia de Științe Medicale a României, Academia de Științe Agricole a României, universitățile și institutele de cercetare juridică din România și respectiv Academia de Științe a Moldovei, universitățile și institutele de cercetare din Republica Moldova întrețin cooperări academice și universitare constante, prin conferințe, schimburi de publicații și proiecte comune, contribuind astfel la consolidarea unei „comunități” juridice care transcende granițele politice. Mai mult, unele universități din România, cum spre exemplu, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați au înființat extensii în Republica Moldova în cadrul unor parteneriate cu instituțiile de învățământ superior și desfășoară procesul instructiv-didactic în Republica Moldova, angajând și cadre titulare de pe loc.

Bineînțeles, având în vedere dezideratul – de la o știință a dreptului și două legislații, spre un drept și o legislație unitară – de o semnificație majoră apare experiența unificatoare a statului român, manifestată atât prin Unirea Principatelor Române din 24 ianuarie 1859, cât și prin Marea Unire a majorității teritoriilor locuite de români de la 1 decembrie 1918, recunoscută la nivel internațional prin Tratatul de Pace de la Paris, 1920. În viziunea noastră, *unificarea sistemului de drept al României reîntregite*, inclusiv privind reintegrarea Basarabiei și celorlalte provincii în spațiul juridic românesc, a format această experiență de neprețuit, care *trebuie privită și din perspectiva valorificării ei pentru un nou spațiu comun*. Sunt firești și plauzibile, în acest context, argumentele domnului academician Ioan Aurel POP, președintele Academiei Române: „Unirea s-a făcut pe baza unei realități copleșitoare, numită națiunea română, or actul a fost independent de voința subiectivă a cuiva, dar s-a făcut și prin munca asiduă a elitei sociale și mai ales intelectuale, care a trebuit să-i convingă și pe unii români, și pe străini (pe cei care contau atunci) de justetea marelui act”.

Cu titlu de concluzie. Actul Marii Uniri prin măreția sa, prin caracterul său integrator și edificator ne marchează memoria noastră istorică, memorie care a supraviețuit în timp, în ciuda tuturor „corectărilor”, falsurilor și manipulărilor la care a fost și mai este supusă. Eco-ul acestui act istoric vibrează și astăzi sufletele românilor spre a trage învățămintele ce se cuvin. Or, istoria nu este doar o simplă înșiruire de fapte și evenimente, istoria este știința ce permite cunoașterea trecutului prin raportarea la prezent, scrie Anca Daniela HUȚ, contemporana noastră de la Alba Iulia, Universitatea 1 Decembrie 1918.

Aceste învățăminte s-ar potrivi și pentru dezideratul nostru. Pornind de la identitatea națională, lingvistică și culturală unitară, remarcată anterior, unificarea legislativă nu se prezintă ca o construcție artificială, ci ca o revenire la o matrice juridică firească. Dacă apartenența la URSS, la legislația sovietică, a produs o distorsiune temporară, dreptul românesc și cel al Republicii Moldova,

împărtășesc astăzi aceeași orientare normativă: stat de drept, supremația legii, respectul pentru drepturile și libertățile fundamentale, independența justiției. Prin urmare, unificarea legislativă poate fi concepută nu doar ca o opțiune politică, ci ca o restabilire a logicii interne a sistemului juridic românesc în ansamblul său. Mai mult, logica evoluției juridice indică în mod natural către reintegrarea normativă, în măsura în care aceasta consolidează coeziunea socială, eficiența instituțională și stabilitatea statului de drept. Iar, în contextul geopolitic actual, caracterizat prin instabilitate la frontiera estică a Europei, unificarea legislativă capătă o dimensiune strategică și măsură de neamânat.

Astfel, unificarea legislativă nu reprezintă doar un deziderat cultural sau identitar, ci răspunde unei necesități strategice pentru națiunea română: crearea unui cadru juridic comun care să asigure stabilitate pentru dezvoltarea și prosperarea statului român.